

Majda Fister leta je v začetku 60. let potovala po Sloveniji s svojim znamenitim spačkom.

Foto: zasebni arhiv Majde Fister

Majda Fister (desno) z Marijo Makarovič na simpoziju o Josipu Šašlu.

Foto: Blaž Telban, Slovenji Plajberk, 2004

MAJDA FISTER – ETNOLOGINJA Z DUŠO IN S SRCEM

Ob življenjskem jubileju

*Etnologi iščemo poti k starim izročilom
in starim duhovnim vrednotam.*

Verujemo v dobroto človeka, ...

(Majda Fister, *Glasnik SED* 3–4, 1993)

Spoznali sva se, pa saj ne more biti res, pred 47 leti na Oddelku za etnologijo, v tistem edinem prostoru, ki je bil namenjen prvenstveno knjižnici, v njem pa je domoval demonstrator, pozneje asistent, in komaj ducat študentov vseh letnikov. Sedeli smo okoli pisalne mize, v glavnem pisali na kolenih in se pravzaprav kar fletno imeli, kakor bi rekla naša Korošica Majda, ki je bila nekaj časa demonstratorica, skrbela pa je tudi za knjižnico. Potem ko je v seminarju predstavila svojo obsežno nalogo o Šenčurju, ki je bila rezultat njenega večmesečnega raziskovanja za ameriškega antropologa Joela Halperna, me je kot brucko, polno klorofila, prevzelo spoštovanje do nekoliko starejše kolegice, obenem pa strah, kako se bom kmalu tudi sama znašla na terenu.

Takoj po koncu letnika sva se, na moje olajšanje, z upanjem, da bom lahko capljala ob njej, obe znašli v ekipi Etnografskega muzeja, ki jo je vodil direktor Boris Kuhar. Bil je strog in moje upanje se je sesulo v nič. Vsako jutro smo zapustili svoja bivališča ob šestih in se odpravili s svojo nalogo vsak k drugi samotni kmetiji južnega Pohorja, zvečer pa na sestanku poročali o svojem delu in opažanjih, ki bi morda drugim kolegom pomagali priti do gradiva. Kar škoda, da pozneje takih etnografskih ekip, ki jih je uvedel že Boris Orel, ni bilo več, kajti s takim načinom dela in spoznavanjem različnih slovenskih pokrajin smo si pridobivali veliko znanja in izkušenj.

Naslednje leto sva se potikali po Škocjanskih hribih blizu Turjaka. Poučna in koristna je bila ta praksa, pa tudi prijetna, saj smo ob večerih prepevali, se šalili in skupaj načrtovali naslednji dan.

Tudi Boris Kuhar, ki nas je tu in tam malo nadzoroval, ni imel pripomb k našemu delu; gotovo je bilo dovolj kvalitetno, da je na podlagi tega dela in z dopolnitvami nato lahko nastala njegova disertacija *Ljudska materialna kultura v Škocjanskih hribih na Dolenjskem s posebnim pogledom na spremembe po letu 1945*. Kdo bi si mislil, da bom skoraj desetletje pozneje v sorodu skoraj z vsako drugo hišo Malih Lipljen in Starega Apna. Nekoč sem kolegico Majdo vprašala, koliko je stara: skrivnostno je postrani povescila glavo, se zvito nasmehnila in ... to je bilo to. Nikoli več nisem dregnila v to gnezdo, pa kaj ko pozneje na (ne)srečo s svojim delom prideš tako daleč, da te uvrstijo v kak leksikon ali enciklopedijo. In potem se zve vse tisto, česar obraz ne pokaže in se skriva za vitalnostjo in voljo tekati »novim raziskovalnim dogodivščinam naproti«, če ukradem frazo našega starejšega kolega.

In tako lahko danes odkrito povem: Majda Fister, Ruparjeva Majda, se je rodila 14. marca 1939 v Dravogradu. Oče je bil tam sodnik in ker so Nemci že kmalu po zasedbi začeli izseljevati izobražence, so tudi Ruparjevo družino izgnali v Bosno. Po vojni so se naselili na Prevaljah, kjer je Majda obiskovala osnovno šolo, maturirala na gimnaziji na Ravnah in se nato podala študirat v Ljubljano, najprej sicer geografijo, ki pa jo je hitro zamenjala za etnologijo, zanjo morda mikavnejšo in bolj domačo, če pomislimo, da je bil njen profesor na gimnaziji dr. Franc Sušnik, tudi ravnatelj Študijske knjižnice na Ravnah, da je oče prijateljaval z dr. Josipom Šašlom in dr. Pavlom Zablatnikom, in navsezadnje, da je mladost preživljala v deželi kralja Matjaža, ki se ji je tako zvesto posvečal in jo opisoval France Kotnik, ki je predsedoval maturitetni komisiji prav tedaj, ko je maturirala Majda. Majdina študijska leta so bila polna odrekanja: oče je zgodaj umrl in odvisna je bila od študentskega dela, na srečo etnološkega. Začela

* Mag. Helena Ložar-Podlogar, univ. dipl. etn. in prof. nemškega jezika, upokojena raziskovalka na ISN ZRC SAZU v Ljubljani, E-naslov: helena.lozar-podlogar@guest.arnes.si

je sodelovati v raziskovalni akciji, ki jo je v začetku šestdesetih let v vaseh Šenčur na Gorenjskem in v Gradencu v Suhi krajini organiziral prof. Joel Halpern, antropolog iz Massachussetsa v ZDA. Sodelovalo je po šest študentov z različnih fakultet, med njimi poleg etnologov tudi sociologi, umetnostni zgodovinarji, pravniki – torej so bile raziskave interdisciplinarne. Ob današnjem vedenju in znanju je Majda kritična do tedanjega dela in vrednotenja gradiva, kar je opravičljivo glede na »naše tedaj preskromno poznavanje načina zbiranja podatkov, nepoznavanje sodobnih metod vrednotenja podatkov, interpretacije«, kakor je zapisala štiri desetletja pozneje ob ponovnem srečanju z vodjo projekta. Vendar so bile to odlične raziskovalne izkušnje pod mentorstvom prof. dr. Zdravka Mlinarja, sociologa, ki so ji verjetno pomagale tudi pri nadaljnjem delu. Iz tedaj zbranega in pozneje dopoljenega gradiva so nastale tudi njene razprave v strokovnih in poljudnih publikacijah: Socialna struktura Šenčurja v 19. in 20. stoletju in njen odraz v materialni kulturi (*Kranjski zbornik* 1970), Preteklost in prihodnost ljudske stavbne dediščine na Gorenjskem (*Varstvo spomenikov* 1977), Preteklost in bodočnost ljudske arhitekturne dediščine na Gorenjskem (*Snovanja* 1977).

Majda Fister je petnajst let delala kot kustodinja v Muzeju Kamnik, kjer je zasnovala etnološko zbirko in na podlagi svojih raziskav pripravila več razstav s spremnimi razstavnimi katalogi. Prva je bila, danes žal skoraj pozabljena in nikjer citirana Slamnikarska obrt na Kamniškem, sledile so še druge (npr. Rezljana vrata v Tuhinjski dolini, Kašče v Tuhinjski dolini). Razprave o teh raziskavah so bile objavljene v strokovnih (npr. Rezbarji vratnih kriil na Gorenjskem, *Traditiones* 1976) in poljudnih publikacijah. Trajen spomenik pa si je postavila prav s štirimi kaščami iz 18. in 19. stoletja, s sušilnico za sadje in z vodnjakom; vse to je iz Tuhinjske doline kot muzej na prostem prestavila v okolico gradu Zaprice: »Odprla nam je smiselno povezanost med gospodarstvom in stavbnim razvojem kašč, odprla nam je oči za lepoto, ujeto v arhitekturo tuhinjskih kašč, približala nam je podobo organske povezanosti kmečkega doma s kaščo.« je ob predstavitvi zapisal kritik. Ob prestavljanju lesenih objektov je organizirala posvetovanje strokovnjakov za restavracijo lesa, kjer so predavali tako restavratorji kot konservatorji in muzealci, ki so prav v tistem času odpirali vprašanja slovenskih skansov oziroma muzejev na prostem. Žal jo je splet okoliščin, karkoli to že je, odtegnil od muzeja, s tem pa bi jo lahko tudi od stroke, če ne bi trmasta in delavna Majda, ki je dvajset let ob službi kot bibliotekarka v Centralni biblioteki SAZU, s srcem še vedno živela za etnologijo. Tako zelo, da je med letoma 1990 do 1994 prevzela celo včasih zelo težavno urednikovanje *Glasnika Slovenskega etnološkega društva*. Glasilu je skušala dati razpoznavno usmeritev tudi s podobami glavnih nosilcev stroke na platnicah, pripravila je polemične številke, povabila k sodelovanju tudi druge strokovnjake, se spoprijela s tematskimi številkami in vsako številko opremila s povednim slikovnim gradivom iz lastnega arhiva, starejše literature in rokopisnega gradiva iz Biblioteke SAZU. Za požrtvovalno uredniško delo, za katerega je, mimo svoje neetnološke službe, žrtvovala ves svoj prosti čas, in s katerim je »v nezmanjšanem obsegu in ob dovolj ažurnem izhajanju obdržala *Glasnik* pri življenju«, je leta 1994 zasluženo prejela Murkovo listino. Med letoma 1998 in 2000 pa je urejala tudi zbirko *Knjižnica Glasnika slovenskega etnološkega društva*.

Skupaj z možem, arhitektom prof. Petrom Fistrom, je raziskovala ljudsko stavbno dediščino na Slovenskem in na drugi strani Karavank, dediščino Slovencev na avstrijskem Koroškem nasploh, napisala je monografijo o Rožu za Etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja, razmišljala o odprtih vprašanih etnološke topografije na Koroškem, predvsem o stavbarstvu (*Traditiones* 1984). Poslej je bila prva Koroška in vedno znova Koroška ... Pota koroškega narodopisja: pogovor z dr. Pavlom Zablatnikom. O življenju in delu kulturnega delavca, profesorja, duhovnika, etnologa in narodopisca na Koroškem (*Glasnik SEM* 31/1991), Pota koroškega narodnjaka (*Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu* 1993), Historiat etnoloških raziskav na južnem Koroškem (*Knjižnica Glasnika SED* 30/1999), Zablatnikova zapuščina na Jerebičji poti v Celovcu (*Knjižnica Glasnika SED* 35/2003), Podoba človeka – lik ustvarjalca (*Koroški etnološki zapisi* 4/2004). Tudi ravnatelj Sušniku se je oddolžila s znanstvenim prispevkom v njegovem zborniku z naslovom *Življenje in delo dr. Franca Sušnika* (Prevalje 2008). To je le skromen del, kjer niso omenjena vsa spremna besedila, poročila in recenzije, sekundarno avtorstvo in še in še.

Po smrti dr. Pavla Zablatnika je več mesecev urejala njegovo bogato etnološko in kulturno zapuščino in bila duša simpozija in urednica zbornika v njegov spomin, za katerega je poleg uvoda sama napisala tri prispevke in poiskala zelo povedno slikovno gradivo. Za predano delo na Koroškem ji je leta 1993 Krščanska kulturna zveza v Celovcu podelila Janežičevo priznanje.

Ob upokojitvi sem ji za šalo »izdala« indeks za t. i. »Tretjo univerzo – oddelek za etnopenzionistiko«. Predmetnik je bil tak, kakor si nekateri zamišljajo dnevni red upokojenca. Vse, kar sem napisala, Majda izborna obvlada, razen frazeologije v obliki stavka: »Nimam časa«. Tega Majda ne pozna in tako kdaj pa kdaj zazvoni telefon: »Lenčka, kje si?« Samo ona me pokliče s tem imenom. Potem posediva ob kavi in kratkem klepetu – največkrat resnem in o delu in načrtih. Že vrsto let je namreč podpredsednica Društva slovensko-avstrijskega prijateljstva in glavna organizatorica (žal se večkrat zdi, da je kakor dobra vila iz ozadja, tista, ki vedno uredi in poskrbi prav za vse) Koroških kulturnih dnevo in Dnevoev čezmejnega povezovanja. V Ljubljani organizira vsakoletno likovno razstavo. Letos aprila je postavila izredno razstavo vseh koroških kmečkih žena – umetnic; sodelovale so vse umetnice, ki žive in delajo v koroškem skupnem prostoru, tako slovensko kot nemško govoreče. Koroške kulturne dneve popestrijo gledališke in lutkovne prireditve, okrogle mize, pevski nastopi, tiskovne konference, poleg tega pripravlja tudi strokovne izlete, ureja glasilo društva *Srečno, sosed*, itn. V zadnjih dveh letih je skupaj s Kulturnim forumom pri avstrijskem Veleposlaništvu organizirala kar troje posvetovanj o ohranjanju materialne in duhovne dediščine v Sloveniji in na Koroškem. In ko so prireditve uspešno mimo, se zdi, da ostane v ozadju brez priznanj, skromna, kakor je vedno bila. Tisti, ki se teh prireditev udeležujemo, pa vemo, kolikšno delo se skriva za njihovimi utečenimi poteki. Nekoliko sebično ji ob njenem jubileju želim, da bi imela še dolgo moč prenašati koroško kulturno bogastvo na sončno, včasih pa prav senčno stran, čez Karavanke – zaradi Korošcev in zaradi nas vseh, ki jih imamo radi in ki znamo ceniti njeno delo.